

Jark.

1934 M

Muinaistutkimuksia Ähtävällä.
=====

Kertomukseen kuuluu 2 valokuvaa ja H.M.I.
9950:1-3.

Matkustaessani Kolpin asemalta Ähtävän kautta Evijärvelle oli tehtävänäni, pankinjohtaja Jacob Tegengrenin ilmoituksen johdosta viivähtää Ähtävällä katsoakseni erästä suosta löydettyä rekeä, josta Kiisk'in kansakoulunopettaja ylioppilas Hj. Krokfors antaisi tarkempia tietoja, edelleen tarkastaakseni erään Nederlappforsin kylässä M. L. Sandellin talossa säilytetyn ehkä kivikautisen hioinkiven sekä käydäkseni samalla mahdollisuuksien mukaan seudun kiinteitä muinaisjäännöksiä katsastamassa ja tutustumassa Ähtävän kotiseutumuseon kokoelmiin.

Oletettu kivikautinen hioinkivi

oli säilössä Forsbackan talossa, n.s. Heidessä, Kolpin asemalta n. 24 km Evijärvelle päin, Ähtävänjoen eteläpuolella (kartalla Fors Nederlappforsin kylässä). Hioinkivi oli tosiaankin ensisilmäyksellä sangen kivikautisen näköinen, kaunis, ohut ja reunoistaan osaksi iskemällä muodosteltu gneisilaaka, hiottu kahden puolen, toisella puolen melkein epäselvin kiertohankauksen jäljin. Mutta varsinkin toinen (syvempi) hiontapinta vaikutti uudenpuoleiselta.

Kävin talon emännän kanssa löytöpaikkaa katsomassa. Se oli talosta vajaa 250 m luoteeseen, valtamaantien pohjois- ja Ähtävänjoen eteläpuolella, mainitussa joessa olevan Lappmansviken nimisen laajeneman rannalla olevan pellon alarinteellä. (Pellon

2

nimi oli, ellen erehdy, Lappstugan; joka tapauksessa oli sen niminen pelto Lappmansvikenin rannoilla; vrt. kylän nimeä Lappfors). Pelto on hietaperäistä maata. Ähtävänjoki on paikalla - Björkforsin ja Hemforsin välisessä suvannossa - n. 36 m meren pintaa ylempänä ja löytökohta siis hieman alle 40 m:n korkeudella. Korkeutensa puolesta paikka soveltuisi siis hyvin kivikauden lopun aikaiseksi asuinpaikaksi. Pellosta löysinkin mulloksesta jonkun kvartsi-iskoksen. Oppaanani ollut emäntä kertoi, että hioinkivi oli tarttunut kyntäessä auran kärkeen. Sen kanssa, osittain sen alta, oli löydetty kaikenlaisia mukavia kiviä ja tiilikiven kappaleitakin. Näitä oli otettu isompi määrä talteen. Ne olivat luonnonkiviä, yhtä lukuunottamatta, joka oli selvä maalin hierinkivi ja jossa oli jäljellä vielä maaliakin. Se ratkaisi epäselvän asian. Nuorelta vaikuttava "hioinkivi" oli ilmeisesti maakivi. Kehoitin toimittamaan kiven Ähtävän kotiseutumuseoon talteen.

Kivikautinen asuinpaikka.

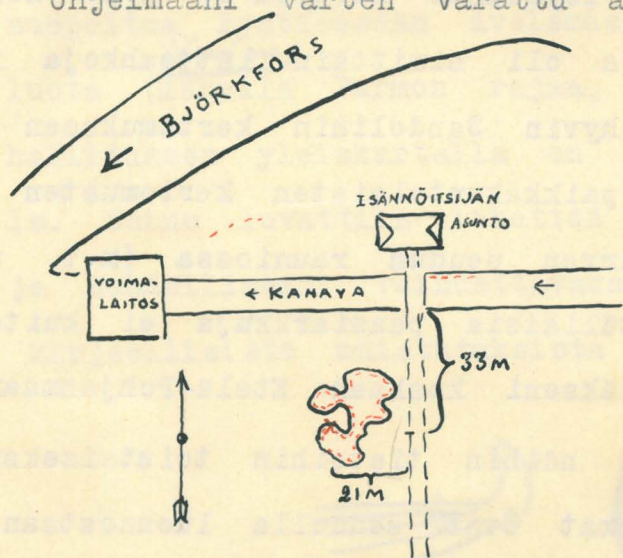
Kappaleen matkaa ylöspäin juuri main. Lappmansvikenistä katkaisee Ähtävänjoki korkeahkon harjanteen, joka osaksi on hyvin hienoa hietaa, niin että sen jyrkät rinteet ovat paikoin paljaina, ja joka tämän vuoksi näyttää melkein dyyniharjanteelta (kuva 1). Sen kohdalla on Ähtävänjoessa Björkforsin koski, jossa on useampia myllyjä ja johon äskettäin on rakennettu B:n voimalaitos (Björkfors Kraftverk). Käydessäni main. talon isännöitsijän (direktör E. Ahlbäck, Neder Lappfors) luona soittamassa puhelimella kertomukseni alussa mainitusta reki löydöstä Kiisk'in kansakoululle, olin huomaavinani voimalaitosta varten vasta kaivetun kanavan leikkauksessa kulttuurikerrosta. Kun kivikauden lopun jokisuu sattuu juuri näille seuduille, tarkastelin palatessani pieniä hiekkakuoppia isännöitsijän asunnolta valtamaantielle johtavan tien länsi- ja kanavan eteläpuolella. Löysinkin tästä heti ohutta kulttuurikerrosta sekä kvartsi-iskok-

sia, vieläpä kvartsikaapimenkin, sekä eräästä kohden, kanavalta tietä myöten n. 33 m (metristä askelta) n. eteläänpäin ja tiestä n. 21 m n. länteen, saviastianpaloja, jotka suureksi ihmeekseni olivat nuorakeramiikkaa (9950:l-3). Palasin takaisin voimalaitokselle, jossa tapasin paikkakunnalla museoharrastuksistaan tunnetun maanviljelijä Leander Hällin. Hänen kanssaan yhdessä pystytimme saviastian löytökohdalle paalun, johon merkittiin "förbjudet", ja hän lupasi koettaa huolehtia siitä, että paikalta ei toistaiseksi hiekkaa otettaisi.

Löytöpaikka on Kvarnabba eli Sägkvarnabba-nimisellä kankaalla, Neder Lappforsin kylässä, alkuaan Forsbackan talon, nyt Forsbergin kuolinpesän maalla, Forsbackasta valtatie varresta Björkforsin voimalaitoksen isännöitsijän asunnolle johtavan tien vasemmalla puolen, lähellä uuden voimalaitoksen kanavaa, Forsbackasta vain jonkun sadan m:n päässä. Kankaalla, joka m.m. voimalaitosta rakennettaessa on pahoin reposteltu, näin myös kanavan toisella puolen, voimalaitokselta n. koilliseen, parissa kohden kulttuurikerrosta ja palaneita luumuruja. Kaikesta päättäen on kivikautista asutusaluetta tässä laajemmaltiinkin

Paikalla käydessäni oli käytettävissäni vain joitakin kymmeniä minuutteja eikä mukani ollut mittanauhoja, kompassia tai muita apuneuvoja, joten antamani mitat ja ilmansuunnat ovat vain likimääräisiä. Olin matkalla Evijärvelle, ja kun linja-autoja kulki sinne päin vain joka toinen päivä ja työohjelmaani varten varattu aika oli nipin napin riittävä, en

voinut jäädä odottamaan seuraavaa linja-autoa ja viivästyttää matkaani parilla kolmella päivällä. Mutta toistaiseksi pohjoisimpana nuorakeramisena asutuslöytönämme ja jo pahoin hävitettynä Kvarnabban löytöpaikka olisi ensi kesänä tarkemmin tutkittava. Myös korkeus-

MUISTISTA PIIRRETTY KARTTALUONNOS.
 X SAVIASTIAN PALOJEN L-KOHTA
 --- KULTTUURIKERROSTA.

4

mittauksen kannalta paikka on mielenkiintoinen. Hydrografisessa toimistossa säilytetyn, v. 1897 laaditun Ähtävänjoen profiilin mukaan on Björkforsin rannalla, 70 m myllystä ylöspäin kivessä kiintopiste, jonka korkeus on 39,10 m yli meren pinnan. Itse löytöpaikka saattaa olla n. 10 m kiintopistettä korkeammalla.

Mainittakoon että Forsbackan seudulta, jota sanotaan myös Heideksi, on museossa ennestään useita kiviaseita, m.m. yksi veeneenmuotoisen vasarakirveen katkelma (2045:12-14; 2153:1; 9240:1, 2, 4).

Rekilöytö.

Palatessani Evijärveltä pysähdyin Överessen kylään, jossa tapasin puhelinsopimuksen mukaan edellä mainitun Hj. Krokforsin. Hänen opastamana kävin tarkastamassa ilmoitettua suosta löydettyä rekeä. Se oli vielä löytöpaikallaan, Yttermossenin uutisraunioauksella, Överessen kylän Alfred Forsénin talon maalla, kirkolta luoteeseen runsaasti 2 km. Mutta se osoittautui myöhäiseksi tilapäistekieleksi. Kertomuksen siitä valokuvineen ja piirroksineen olen jättänyt kansatieteelliselle osastolle.

Hautaraunioita.

Samalla kävin Linjärven seudun raunioalueella, L. H. Sandelinin n:o:jen 5 ja 6 kohdalla, SMYA XIV, s. 54, selostamilla raunioilla. Ne olivat isokokoisia, tyypillisiä Etelä-Pohjanmaan hautaraunioita. Storholmenin eteläisempi raunio valokuvattiin (kuva 2). Päättelin tämän näet siksi, josta löydökset 1896:la-b, m.m. kelloriipus, olivat tavatut. Sen pohjalla oli nimittäin latteahkoja isoja gneisikiviä, jotka soveltuvat hyvin Sandelinin kertomukseen m.t., s. 68-69. Sandelin mainitsee, paikkakuntalaisten kertomusten mukaan, eräässä toisessakin Linjärven seudun rauniossa (m.t. s. 54, n:o 7) olleen paasiarkun. Kun tällaisia paasiarkkuja ei kuitenkaan ole tavattu varmuudella tietääkseni koskaan Etelä-Pohjanmaan rautakautista hautaraunioista, on näihin tietoihin toistaiseksi suhtauduttava epäillen. Gneisilatuskat ovat seudulla luonnostaan sangen yleisiä ja niitä on tietysti joutunut hautaraunioihinkin. Muuten oli

si Ähtävän raunioista varmaankin vielä paljon löytöjä tavattavissa paikkakuntalaisten 1870-luvulla niissä suorittamista penkomisista huolimatta. Tällaisten isojen raunioiden pohja-aloja ei sellaisella menolla saada helposti "tyhjentävästi" tutkituiksi.

Samaisen Storholmenin etelärinteellä oli, lähellä Linjemosse-
nin viljelyksille vievää tietä, sen vasemmalla puolen, edellämäin
hautaraunioista ehkä satasen m n. lounaaseen (hieman SSW), mäen
alarinteessä kaareva kivivalli, joka oli selvästi ihmiskäsien
työtä. Sen koko pituus oli (harjaa myöten mitaten) n. 9,75 m,
leveys n. 1,5 - 2 m, ja korkeus alareunasta 0,85 m, yläreunasta
plajon vähäisempi. Ulkokaareva sivu oli alarinteeseen ^{ja Fien} (n. etelän),
sisäkaareva sivu mäen päällystän puolella. Rantavallia se tuskin
oli, sillä sitä ei jatkunut sen pitemmältä, vaan olivat sen
rajat selvät.

Linjärven raunioalueen keskellä sijaitsevasta Linjärvestä läh-
tevä oja laskee Ähtävänjokeen n. 200 m Kungsforsenia alempana.
Jokisuvannon korkeus on siinä kohden vanhan jokiprofiilin (v:ltä
1862) mukaan n. 13,6 m. Linjärven ojassa arvelivat paikkakunta-
laiset olevan laskua n. 2 m. Tämän mukaisesti olisi Linjärvi
vielä roomalaisella rautakaudella ollut merenlahtena.

Ähtävän kotiseutumuseossa

tein piirroksat sikäläisistä harvoista esihistoriallisista esineis-
tä. Lisäksi oli museossa suhteellisen myöhäistyyppisen ahkion
pohjan keulakappale. Sen oli löytänyt v. 1927 Hugo Viklund
suopeltoa kyntäessään Avelsmässan nimiseltä paikalta Nådjärven
luota ^{järvi on} (lähellä Purmon rajaa, niillä seuduin, missä Maanmittaus-
hallituksen yleiskartalla on Södernäs), ja lahjoittanut museol-
le. Esine luvattiin lähettää Kansallismuseoon tarkastettavaksi
ja mahdollisesti vaihdettavaksi, mutta lupausta ei ole vielä,
kirjeellisistä muistutuksista huolimatta, täytetty.³

Käännä!

3 Jalas saatu arkunadesta museoon nähtäväksi. jul. 1934 Suo-
men Museossa

Tutkimukset Ähtävällä suoritettiin syyskuun 12 ja 14 p:nä 1934.

Arne Ayräpää

Dev. 9716.

1. Kvarnabban Kivikautinen asuinpaikka (nuiniaisella jokisuulla) länsilounaasta. Etualalla Lappmaravikeniin jetto. Taustalla, keskeltä hieman vasemmalle Björkfors ja sen oik. puolen mylly ja B:n voimalaitos sekä sitten Kvarnabban hiikkakargas, jolla asuinpaikka on (juitten takana).

Lev. 9717.

2. Storholmenin eteläisempi, alem-
pina sijaitseva hautaraunio, joka
lännestä. Raunion keskellä iso
kuoppa, jossa kasvaa puita. Tästä
rauniosta pitäisi pronssi-esinei-
den 1896:1a-6 olla löydettyjä. Kuopan
pohjalla näkyi joku lattea kivi, mit-
tä ei selvää arkuun jäännöstä (vrt.
Sandelin, S. MYA XIV, s. 54, n:o 6, ja s.
68, n:o:rat 12-13).